

Nils Bredsdorff og Peter Søndergaard

Skriftserie fra Roskilde Universitetsbibliotek ; 25

Partiernes magt og magt i partierne : en oversigt over forskningen

Roskilde, 1995. - (Skrifter fra Roskilde Universitetsbibliotek ; 25)

ISBN 87-7349-274-4

ISSN 0105-564x

Indhold

Magten i Danmark

Partiernes magt og magt i partierne

I. Partiernes funktion og partisystemet

II. Partiernes forfald, udvikling i medlemstal og rekruttering

A) Ændringer i dansk samfundsstruktur og uddannelsesmønstre

B) Statsliggørelse, ændringer i lovgivningens karakter og den administrative struktur

C) Ændringer i kommunikation og mediestruktur

D) Individuelle overvejelser

E) Partiernes overvejelser

Rekruttering til partierne

Rekruttering i partierne

Litteraturoversigt

Magten i Danmark

I juli 1994 bad Folketingets Bibliotek en række forskningsbibliotekarer om at udarbejde kommenterede litteraturoversigter over forskning af relevans for arbejdet i Folketingets Udvalg vedrørende analyse af demokrati og magt. Folketingets Bibliotek var af udvalget blevet bedt om at lave et "oversigtsnotat over forskningen i Danmark med relation til emnerne demokrati og magt". I et foreløbigt udkast fra 30.6.94 beskrives notatets formål således:

Oversigtsnotatet har til formål at kortlægge, hvilke emneområder der allerede har været genstand for forskning, og hvor der er huller i vores viden. Notatet vil indeholde en kort omtale af hvilke forskningsprojekter og publikationer, der er produceret indenfor de seneste 10 år ... Derimod vil der ikke være en kortlægning af samtlige diskussionsbidrag i form af debatindlæg i aviser og tidsskrifter. ...

Mere direkte lød det i opdraget fra bibliotekets chef: Vi forestiller os ikke, at der skal bruges meget tid på at få alle hjørner med, men de væsentligste bidrag fra de seneste 10 år skal være repræsenteret.

De kommenterede forskningsoversigter blev udarbejdet i løbet af august, og Folketingets Bibliotek fremsendte - forsinket af folketingsvalget og omorganiseringen af udvalget - oversigtsnotatet til udvalget 5. december 1994. Vi har fået tilladelse til at offentliggøre vores bidrag, der indgår som bilagsmateriale til Oversigtsnotatet. Vi har suppleret dem med relevant litteratur, som er dukket op siden.

Vi vil være meget glade for korrektioner og supplementter til oversigterne. Bibliografierne er tænkt som grundlag for studiet af og diskussionen om magten i Danmark.

Siden Hans Engell og Poul Nyrup Rasmussen i foråret 1994 blev enige om at etablere en dansk "magtudredning" har en lang række forskere i aviskronikker givet deres bud på, hvordan den burde organiseres og hvilke emner den burde tage op. To oversigtsartikler om det politiske spil om magten over magtudredningen bør nævnes: "Nu starter magtkampen om magtanalysen " in: *Mandag Morgen*, nr. 22, 6. juni

1994 s. 20-24 og "Dansk magtudredning bliver en fuser " in: *Mandag Morgen*, nr. 41, 21. november 1994 s. 21-23.

Roskilde Universitetsbibliotek har bidraget med følgende forskningsoversigter:
Centraladministrationens magt
Partiernes magt og magt i partierne
Økonomisk magt

Partiernes magt og magt i partierne

Oversigt over forskningen inden for emnet: De politiske partier - herunder funktion og rekruttering

Dette forskningsområde er særegent ved, at der for nylig er udarbejdet en omfattende bibliografi over alle aspekter af emnet: Jørgen Elklit, Gorm Willemoes Jensen og Karen Prehn: *Danske politiske partier 1970-92 : En bibliografi*, (Institut for Statskundskab, 1993). Bibliografien er på mere end 1000 numre og er forsynet med stikords-, forfatter- og titelregistre.

Nedenstående udvalg er foretaget med støtte i denne bibliografi efter hovedemnet demokrati og magt. De enkelte partiers historie og udvikling er ikke medtaget, og den meget omfattende forskning i vælgeradfærd kun repræsenteret i den udstrækning undersøgelserne siger noget om holdningen til partisystemet eller partiernes funktion generelt. Det samme gælder for forskningen i de nye former for politisk deltagelse, græsrodsbevægelserne. Begge områder kræver en selvstændig behandling.

Hovedvægten er lagt på den nyere forskning. Dette skyldes, at der i begyndelsen af firserne blev foretaget en række meget store undersøgelser af de politiske partier, som er sammenfattet i nogle hovedrapporter, som overflødiggør mere detaljerede påvisninger. De nyere undersøgelser trækker på og udvider disse ældre resultater.

Først omtales den generelle litteratur om partiernes funktion i det politiske system, dernæst går mere i detaljen i forhold til tesen om partiernes forfald, dvs. udvikling i medlemstal og rekruttering.

De fulde bibliografiske oplysninger gives første gang publikationens nævnes (fremhævet). Siden kun som reference til litteraturlisten.

I. Partiernes funktion og partisystemet

Forskergruppen vedrørende den politiske beslutningsproces i Danmark udgav en serie publikationer, hvoraf skal nævnes:

Erik Damgård (red.): *Partigrupper, repræsentation og styring*, (Schultz, 1982)

og desuden

Erik Damgård: "Partier og demokratisk styring " in: Erik Damgård (red.): *Dansk demokrati under forandring*, (Schultz, 1984).

Hovedsynspunkterne i disse klassiske undersøgelser er dilemmaet mellem repræsentation og styring eller mellem interesserepræsentationen og beslutningstagen. I begge undersøgelser vises, hvorledes de forskellige interesser, internt i partierne, mellem partierne, mellem partierne og interesseorganisationen og mellem partier, vælgere og partiorganisationer, vanskeliggør og påvirker den politiske beslutningsproces. Mens den første (1982) koncentrerer sig om en nøje kortlægning af folketingsmedlemmernes synspunkter på disse spørgsmål, trækker den anden også interesseorganisationerne og forvaltningen ind. I en tidligere publikation fra samme store undersøgelse:

Ole P. Kristensen: "Deltagelse i partipolitiske aktiviteter " in: Erik Damgård red.: *Folkets veje i dansk politik*, (Schultz, 1980)

vises også hvorledes deltagelsen i det partipolitiske arbejde fungerer, dvs. hvilke grupper, der er partiaktivister og, hvorledes de vurderer partimedlemskabet. Partiaktivisterne adskiller sig fra vælgerne ved en mere ekstrem placering på en højre-venstre skala, hvilket muligvis præger mulighederne for Folketingets beslutningseffektivitet. Partiernes faldende medlemstal noteres, men samtidig ses at store grupper er

partipolitisk interesserede. Sammenfattende gives et "billede af et politisk system med forholdsvis svage eller svækkede politikere og forholdsvis stærke organisationer og embedsmænd. Det understreger i det mindste, at begrænsningerne i partiernes styringsmuligheder er blevet mere iøjnefaldende." (Damgård 1984 s.100)

Svækkelse af partier og Folketing og styring gennem etableringen af segmenter eller jerntrekanter var det billede, som tegnedes på baggrund af 'skæbnevalget' i 1973, hvor det etablerede partistyringsystem brød sammen. Mogens N. Pedersen bekræfter i en større samlet fremstilling af partisystemet, at der er tale om volsomme ændringer, men afviser, at der er baggrund for at tale om partiernes krise. Mobiliserings- og integrationsfunktionen er forandret i forhold til det gamle partisystem, men det er ikke brudt sammen, det har tilpasset sig.

Mogens N. Pedersen: "The danish 'working multiparty system': Breakdown or adaption?", in: Daalder (ed.): *Party systems in Denmark, Austria, Switzerland, The Netherlands and Belgium*, (London: Frances Pinter, 1987).

Se også den anden større fremstilling af det danske partisystem:

Gunnar Sjøblom: "The role of political parties in Denmark and Sweden, 1970-1984", in: Richard S. Katz (ed.): *The future of party government*, vol. 2, (New York: Walter de Gruyter, 1987).

De to fremstillinger vinder ved at blive læst "imod" hinanden.

Lars Bille: "Denmark: The oscillating party system " in: *West European Politics*, vol. 12 no. 4 (1989)

giver en komprimeret fremstilling af det danske 'vibrerende' systems særtræk. Set i forhold til etablerede partiteorier viser udviklingen efter 1973 dette: De små centrumspartiets kompromissøgende rolle, muligheden for at bruge valgudskrivning til at overkomme fastlåste situationer, firsernes regeringers vilje til at blive siddende trods oppositionens faktiske flertal, stabiliteten i de to blokkes størrelse gennem perioden. Bille understreger parternes tilpasningsevne og de historiske traditioner for kompromis, samarbejde, partisammenhold og disciplin. Tilpasningsevne understreges også af:

Jan Sundberg: "Premisser for politisk massmedlemskab: Partierne i Danmark i en nordisk jämförelse" in: *Politica*, nr. 3 (1989)

Den politiske fragmentering og den omfattende aktivitet i græsrodsbevægelserne har mindsket partiernes indflydelse og ledernes autoritet. Gennem beslutningen om partistøtte til partier og bevægelser, som ikke har sæde i Folketinget har partierne integreret disse i det politiske system. Måske er partimagten dermed blevet styrket?

Mogens N. Pedersen og Erik Damgård pointerer i polemisk form begge, at massepartiernes krise ikke er partiernes krise og at de funktioner partisystemet udfører, også kan udføres af andre typer partier.

"Der er masser af tegn på, at vores danske partisystem fungerer helt perfekt som et magt- og magtfordelingsinstrument." (Mogens N. Pedersen in: Jørgen Elklit (red.): *De politiske partier - nu og i fremtiden*, (Institut for Statskundskab og Lintas, 1990).

Mogens N. Pedersen behandler en særlig del af det danske partisystem:

"The birth, Life and Death of small parties in danish politics", in: F. Müller-Rommel og G. Pridham (eds.): *Small parties in Western Europe*, (London: Sage, 1991)

De små partiers særlige arbejdsbetingelser og deres ofte centrale men usikre politiske liv diskuteres historisk i sammenhæng med det politiske system, som så at sige bygger på deres eksistens eller i det mindste ikke forhindrer deres livscyklus.

Partier er ikke bare partier. De er som Jacob Buksti gør opmærksom på meget forskellige i deres struktur og de opgaver, de satser på at varetage. I

"Partiapparaternes rolle og udvikling", in: *Politica*, nr. 3 (1989)

trækker han med Socialdemokratiet som eksempel nogle af forskellene frem og fremhæver de forandringer, som f.eks. den parlamentariske situation i firserne har igangsat i selve organisationsapparatet, sekretariats- og stabsfunktioner, professionalisering af medarbejderne. Men nogle partier har meget små organisationer bag sig og består så at sige af folketingsgruppen - Buksti kalder dem parlamentspartier imodsætning til partiorganisationer. Og deres forhold til de nye vilkår er anderledes end de store folkelige partiers. I en analyse af partiernes valgkampagner har Lars Bille peget på en række fælles træk ved kampagnerne og organisationernes arbejde. Vigtigst er under de ustabile mindretalsregeringer, at partierne aldrig ved, hvornår der udskrives valg og at de mange mulige koalitions partnere har en modificerende virkning på valgkampene.

Lars Bille: *Election campaigning in Denmark*, (Københavns Universitet, Institut for Statskundskab, 1990). - (Forskningsrapport ; 1990/7)

Revideret udgave:

"The 1988 election campaign in Denmark ", in: *Scandinavian political studies*, vol. 14 nr. 3, (1991)

En analyse af 1990 valget understreger de snævre rammer for partiers ageren og kampagneplanlægning gennem de korte, billige og hyppige valgkampe og hensynet til koalitions mulighederne.

Lars Bille, Jørgen Elklit og Mikael V Jacobsen: "Denmark: The 1990 campaign", in: S. Bowler og D.M. Farrell (eds.): *Electoral strategies and political marketing*, (London, 1992)

Erik Damgård konkluderer i 1990 om partigrupperne i Folketinget, at opsplitningen af det gamle partystem og nye partityper giver nye betingelser, men at gruppernes funktion ikke er ændret. Folketinget er blevet styrket gennem institutionelle reformer og større vanskeligheder ved flertalsdannelser, vilkårene er ændrede, men folketingsgruppernes placering er stadig central og deres funktionsmåde og sammenhold usvækket:

Erik Damgård: "Parlamentarismens danske tilstande", in: Erik Damgård (red.): *Parlamentarisk forandring i Norden*, Oslo: Universitetsforlaget, 1990)

Den meget omtalte krise for partierne er således ikke at finde i folketingsgruppernes funktion, men i partiernes andre funktioner. Om dette skriver

Mogens N. Pedersen: "En kortfattet oversigt over det danske partisystems udvikling", in: *Politica* (1989), side 265 ff.

Lars Bille tager tråden op i:

Demokrati og partier, (Københavns Universitet, Institut for statskundskab, 1993). - (Forskningsrapport ; 1993/1)

Det centrale punkt er, at partierne som folkelige organisationer konkurrerer om indflydelsen med andre interesseorganisationer. Partiernes forfald, jvf. nedenfor betyder, at andre organisationer løber med indflydelsen og vælgerne bevågenhed uden samtidig at varetage de brede mobiliserende og socialiserende funktioner, som partierne havde. Hermed svækkes måske afgørende funktioner i det politiske system, som ikke varetages af de andre organisationer, eller de andre organisationers konkurrence med partierne påvirker partiernes måde at udføre deres funktioner på.

Årsagerne til partiernes ændrede funktion diskuteres mere udførligt af:

Jørgen Goul Andersen: "Mod klassisk demokrati? Ansvarlighed og uansvarlighed i dansk politik", in: *Grus*, nr. 32 (1990)

Her kædes "ændrings- og opløsningstendenser" sammen med overgangen til et post-industrielt samfund, som ændrer konfliktstrukturen (modsatning mellem kapital og arbejde) og mediernes rolle. Det er organisationerne snarere end vælgerne der blive orienteringsløse i denne nye situation. I

Jørgen Elklit (red.): *De politiske partier*, (1990)

fremhæver Elklit ændringen i samfundets sociale og økonomiske struktur og dertil hørende klasseopdeling, ændringen i mediebildet, firbladssystemets afvikling og TVs fremkomst og ændringer i borgernes cost og benefit-overvejelser i forbindelse med partiarbejde og fast partitilhørsforhold.

Mogens N. Pedersen og Lars Bille behandler både udviklingen i partiernes tilslutning og deres økonomiske situation. Især undersøges virkningerne af indførelsen af offentlig støtte til partierne samt udviklingen i partiernes økonomiske forhold og mulige binding til og kontrol fra staten:

M.N. Pedersen og L. Bille: "Public financing and public control of political parties in Denmark", in: Matti Wiberg (ed.): *The public purse and political parties*, (Jyväskylä: The Finnish Political Science Association, 1991)

Lars Bille arbejder tilsyneladende videre med analysen af partiernes økonomiske forhold. Iflg. *Mandag Morgen*, nr. 44 (12.12.94), der offentliggør foreløbige beregninger fra Billes undersøgelser af en række landes forhold omkring partifinansiering, indebærer den lave danske støtte til partiarbejdet "en svækkelse af partiernes mulighed for at anvende ekspertviden og specifik sagkundskab, hvilket fører til asymmetri i beslutningsprocessen..." (s. 3)

Partiernes interne magtstrukturer og procedurer for kandidatudvælgelse til folketingsvalget er emnet for:

Lars Bille: "Candidate selection for national parliament in Denmark 1960-90 - an analysis of the party rules", in: Tom Bryder (ed.): *Party systems, party behaviour and democracy*, Copenhagen *political studies press*, (1993)

. Igen understreges stabiliteten, de få forandringer og en i hvert fald ikke faldende indflydelse fra det enkelte partimedlems side.

Niels Thomsen giver i sin analyse af udviklingen følgende sæt af samvirkende faktorer "æren" for at have ændret grundlaget for det danske politiske system: Forandringer i erhvervs-, social- og befolkningsstrukturen, ændringer i partier, medier, organisationer, uddannelse og miljøpåvirkning, skærpelse af modsætningerne i den politiske ideologi, og statens egen politik.

Niels Thomsen: "Det politiske rodnet, Folk og politikere i Danmark i vor tid", in: Goul Andersen et al.: *Vi og vore politikere*, (Rockwool fondens Forskningsprojekt, Spektrum, 1992). - (Den politiske troværdighed i Danmark)

I sådanne generelle forklaringsforsøg inddrages naturligvis også borgernes syn på partierne og det politiske system, som det f.eks. sker i:

Jørgen Goul Andersen: "Politikerleden - myte eller realitet?", in: *Vi og vore politikere*, (Rockwool Fondens Forskningsprojekt, Spektrum, 1992). - (Den politiske troværdighed i Danmark)

Her fremstår det paradoksale faktum, at vælgerne/borgerne værdsætter det politiske system, det repræsentative system men ytrer en "vis portion mistillid til politikerne". I de detaljerede undersøgelser er både tillidens og mistillidens elementer kompliceret skruet sammen og forløbsanalyser viser stærke udsving. Trods det faldende medlemskab er partiidentifikationen og -sympatien stadig meget stor (s.141). Undersøgelsen bygger på materiale fra 1991.

Medborgerskabsundersøgelsen (1993) er interessant, fordi den er lagt an på sammenlignelighed med den svenske Magtudrednings undersøgelse af magt og afmagt, fordi den søger sammelignelighed med dele af tidligere undersøgelser, og fordi den forholder sig diskuterende til de tidligere undersøgelser. Dens brede afgrænsning af politisk deltagelse inddrager både interesseorganisationer, græsrodsaktiviteter og den nye "brugerkanal" (skole- og forældrebestyrelser) og falder derfor uden for denne oversigts rammer. Gennem undersøgelse af partimedlemmernes aktivitet og intensiteten i aktiviteten, årsager til partimedlemmers udmeldelse og ikke-medlemmers manglende motivation for indmeldelse, nås at interessen for politik er blevet større, at deltagelsen i andre aktiviteter end partiarbejde er vokset, og at nye ulighedsformer træder frem dels fordi de mest ressourcerige er mest aktive i de nye deltagelsesformer og dels fordi tilknytning/ikke-tilknytning til arbejdsmarkedet betyder meget for deltagelsen i politisk arbejde. Et af de afgørende "demokratiproblemer", som fremhæves er, at partiernes funktion som "identitetsskabende fællesskaber" ikke er blevet erstattet af andre former, hvilket bl.a. skyldes græsrodsbevægelsernes ændring fra idepolitiske mod enkeltsagsprægede bevægelser fra slutningen af firserne:

Johannes Andersen m.fl.: *Medborgerskab - demokrati og politisk deltagelse*, (Systime, 1993)
Palle Svensson anmelder bogen i *Politica 1994 nr. 3*. Han er meget kritisk overfor undersøgelsens resultater og metode. De af resultaterne, som ikke "præget af udokumenterede fortolkninger", bekræfter den øvrige forsknings opfattelse af, at krisen i partimedlemskabet ikke sætter sig igennem som en krise for det politiske system eller den politiske deltagelse.

De fleste forskere afviser brugen af ordet krise i forbindelse med det politiske system, således også:

Palle Svensson: "Vælgerens syn på det danske demokrati", in: Elklit og Tonsgaard (red.): *To folketingsvalg - Vælgerholdninger og vælgeradfærd i 1987 og 1988*, (Kbh.: Politica, 1989), som bygger på en undersøgelse fra 1987.

Palle Svensson finder støtte til tidligere undersøgelser (Damgård 1980) og sin egen

"Danskernes opfattelser af den politiske magtstruktur", in: *Politica, nr. 3*, (1983), som understreger sammenfaldet mellem befolkningens opfattelse af magtstrukturen og det politiske systems selvforståelse som et pluralistisk demokrati.

Nannestad viser i: "Dimensioner i vælgerens opfattelse af partisystemet", in: Elklit og Tonsgaard (red.): *Valg og vælgeradfærd*, (Kbh.: Politica, 1984), at befolkningen har en overvejende positiv holdning til de politiske partier og en klar og stabil opfattelse af det politiske system og de politiske partiers placering. Undersøgelsen omfatter perioden 1971-79 og afviser at 1973 valget var en afgørende ændring. Dette bearbejdes videre i:

Nannestad: *Reactive voting in danish general elections 1971-79*, (Aarhus University press, 1989)
Den udbredte konsensus om at relativere krisebegrebet sættes i relief af ganske få kritiske røster og metodiske diskussioner af de foretrukne undersøgelsesmetoder, således:

Johannes Andersen: "Ingen politisk krise i Danmark - forskning for systemet", in: *Grus, nr. 29*, (1989),

som er en diskussion af Elklit og Tonsgaard: *To Folketingsvalg...* (1989) og svaret fra:

Palle Svensson: "Om apologi og empiri", in: >i>Grus, nr. 30, (1989)

Denne livgivende uenighed ses også i Palle Svenssons ovennævnte anmeldelse af Johannes Andersen: *Medborgerskab - demokrati og politisk deltagelse* in: *Politica, nr. 3*, (1994).

I Demokrati uden partier, Hovedland 1990, drager **Andersen** en anden konklusion på den høje valgdeltagelse og den lave politiske deltagelse end, at det udtrykker passiv tilslutning til partierne. Det ses som en tilslutning til det demokratiske system og en afstandtagen eller kynisme i forhold til partierne. I to kapitler i **Jørgen Goul Andersen, Politik og samfund i forandring, Columbus 1993**, gives en opsummering af de måske paradoksale, men i hvert fald tilsyneladende modstridende empiriske data i forhold til "Forbindeleslinierne mellem borgere og styre: Valg, partier, interesseorganisationer" og "Situationsbestemte forbindelser mellem borgere og styre" (desværre uden mange referencer, hvilket kompenseres ved samme forfatters artikel i *Medborgerskab - demokrati og politisk deltagelse*, 1993 jvf. ovenfor).

I et temanummer af **Politica (nr. 1 1994) Dansk parlamentarisme**, forsøges Erik Damgård's analyse Parlamentarisk forandring i Norden, 1992 jvf. ovenfor, samt **Erik Damgård og Palle Svensson, Who governs? Parties and policies in Denmark in: European Journal of political research vol. 17, 1989 s. 731-745**, videreført. **Palle Svensson, Hans Christian Mikkelsen og Jesper Wittrup** konkluderer, at partiernes adfærd i Folketinget er præget af kontinuitet og ikke af brud, at partidisciplinen er stabil eller fortsætter sin stigende tendens og at konsensusdemokratiet fortsat består - alt dette trods

andre tegn på stigende konfliktniveau i tinget, nye koalitions- og politikformuleringsmønstre og de indtil flertalsregeringen i 1992 nye "ekstreme" forhold for mindretalsregeringerne.

II. Partiernes forfald, udvikling i medlemstal og rekruttering

Alle undersøgelser konstaterer entydigt, at medlemsskab af politiske partier er et vigende fænomen i Danmark; nogen kalder endog faldet dramatisk, og omdøber det "forfaldet" (**Kaare R. Skou, Den moderne afpolitiserings og partisystemets fald in: Grus, 1990, nr. 32**). Der er tale om en tendens, som ikke ses tilsvarende voldsomt i de øvrige nordiske lande, i sig selv et interessant fænomen, landenes tilsyneladende ensartethed taget i betragtning. Mens 27% af vælgerne i 1947 var medlem af et politisk parti, var der i 1992 kun tale om 6%. Faldet synes dog at være bremset fra cirka 1980. Faldet har gjort sig gældende i hele efterkrigstiden for de "gamle partier", men med uens styrke for forskellige partier. For de nye partier er der typisk tale om et relativt lille og nogenlunde stabilt antal medlemmer (**Lars Bille, The Danish party organizations and the thesis of party decline, Forskningsrapport 1991 nr.4, Institut for statskundskab, København**). Faldet er ikke fulgt op af et almindeligt fald i danskerne andre foreningsmedlemsskaber eller i andre former for politisk deltagelse (græsrodsaktivitet) i samme periode. Faldet dokumenteres bl.a. i **Jan Sundberg: Exploring the basis of declining party membership in Denmark - a Scandinavian comparison in: Scandinavian Political Studies 1987, vol 10, nr 1, Niels Kærgård: Partiernes krise og den økonomiske styring in: Politica 1989, vol 21, nr 3, Kaare R. Skou (1990), Jørgen Elklit: Faldet i medlemstal i danske politiske partier - nogle mulige årsager, Politica, 1991, vol 23, nr 1, Lars Bille (1991), Lise Togeby: The nature of declining party membership in Denmark - causes and consequences in: Scandinavian political studies, 1992, vol 15, no 1, Lars Bille, Denmark in: R.S. Katz og P.Mair (eds.) Party Organizations, A data handbook..., London 1992, Niels Thomsen (1992).**

Forskernes forsøg på at forklare årsager til fald i partiernes medlemstal kan rubriceres på forskellig måde. Her er valgt at skelne mellem A) ændringer i afgørende samfundsstruktur og uddannelsesmønster, B) statsliggørelse, ændringer i lovgivningens karakter og den administrative struktur, C) i kommunikations- og medieforhold og D) overvejelser hos de potentielle partimedlemmer af typen "for og imod" en slags personlige cost/benefit overvejelser (rational choice-teori), E) mens de samme kalkulerede overvejelser også foregår i partiorganisationer, hvor man vejer fordele og ulemper ved at have partimedlemmer.

Opdelingen er af analytisk karakter, da der også er tale om at forhold mellem kategorierne påvirker hinanden eller har fælles udspring. Strukturerende for dette kapitel har været Jørgen Elklits statusartikel over forskning i partimedlemsskab: "Faldet i medlemstal i danske politiske partier. (1991). Andre forskeres resultater er trukket ind i de enkelte afsnit.

A) Ændringer i dansk samfundsstruktur og uddannelsesmønster:

Der er almindelig enighed blandt forskerne om at ændringer i den danske sociale struktur spiller en afgørende rolle for udviklingen i partimedlemsskab. Der peges på ændringer i klasse- og erhvervsstrukturen; de tre bærende samfundsklasser, borgerskabet, bønderne og arbejderne, hvis politiske interesser blev varetaget af henholdsvis Højre/Konservative, Venstre og Socialdemokratiet, er ikke mere bærende i samme entydige betydning. Landbruget beskæftiger ikke mere samme antal og arbejderklassen og dele af borgerskabet er opbrudt i en række lønarbejder- og funktionærlag, hvis politiske identifikation stritter i flere retninger.

Togeby (1992, side 14) understreger, at det er nedgangen i beskæftigede i landbruget der er hovedårsagen til partiet Venstres medlemstilbagegang, da de tilbageblevne kærnevælgere fortsat har en høj organisationsprocent. Derimod er der med hensyn til arbejderbefolkningen tale om et egentlig fald i ønsket om at være partimedlem. Som en tredje årsag til det almindelig fald i partimedlemsskab, peger hun på, at den nye middelklasses mobilisering i 70'erne gik uden om partierne; om det var fordi de sov i timen eller om denne relativt veluddannede gruppe/klasse under alle omstændigheder ville have organiseret sig alternativt i bl.a. græsrodsbevægelser kan der næppe siges noget præcist om.

Togeby konkluderer, at faldet i partimedlemsskab i Danmark hovedsageligt skyldes faktorer af demografisk og klasse-mæssig art samt det stigende uddannelsesniveau i befolkningen. Hun mener derimod ikke,

at forklaringer på faldet som følge af de ændrede medier, kommunalreformen, højt medlemskontingent, mv. er dokumenterede. Allerhøjst kan disse faktorer have accelereret udviklingen. Tilhængerne af disse teser skylder en yderligere forklaring på hvorfor ændringerne alene skulle have påvirket arbejderklassen.

B) Statsliggørelse, ændringer i lovgivningens karakter og den administrative struktur:

Ud over, at ændrede uddannelsesforhold løsner bindinger mellem politisk parti og vælger/partimedlem, peges der også på, at staten og upolitiske organisationer idag har overtaget en række sociale tryk-funktioner og fritidstilbud, som tidligere delvist kanaliseredes gennem de politiske partier. Dette svækker tilskyndelsen til at blive medlem af et politisk parti, ligesom det er de samme faktorer der peges på, når den større bevægelighed, volatilitet, i vælgerbefolkningen, især fra slutningen af 60'erne skal forklares.

Der er også peget på (bl.a. Jacob A. Buksti 1989 her side 281), at Kommunalreformen fra 1970, der afspejlede ændringer i "den geografiske placeringsstruktur" og desuden nedskar antallet af lokale politiske tillidsposter/kommunale bestyrelsesposter/lokale partiforeninger, hvilket skulle have dæmpet incitamentet og motivationen for at tilslutte sig et politisk parti. Dette er også hovedtesen hos Jan Sundberg (1987), som i en sammenligning mellem de nordiske lande finder, at der i samtlige, på nær i Danmark, er tale om en stigende eller stabil andel af partimedlemmer. Det viser sig, at der er en markant forskel i antallet af valgudpegede politiske tillidsposter 1970-81 i Danmark (5294) i forhold til Norge (14884), Finland (12736) og Sverige (16314). Udregnes det på basis af vælgerbefolkningerne skulle der i Danmark 672 vælgere til en tillidspost, i Norge 190, i Finland 266 og Sverige 361. (Synspunktet udbygges og modereres i en senere artikel, **Jan Sundberg, Premisser för politisk massmedlemskap - partierna i Danmark i en nordisk jämförelse, Politica, 1989 vol. 21 nr. 3**).

Lise Togeby (1992, side 14-15) indvender mod disse antagelser, at Kommunalreformen havde de mest dramatiske virkninger i de tyndt befolkede egne. Hvis nedskæringen i antallet af kommuner havde indflydelse på motiverne til at melde sig ind i et politisk parti, måtte det kunne mærkes på bøndernes politiske deltagelse, men det er ikke tilfældet.

Selve det forhold, at der idag findes flere partier end de traditionelle fire, gør, at vælgeren har større mulighed for at finde et sæt politiske holdninger, de kan identificere sig med; man behøver ikke at melde sig ind i et politisk parti for at forsøge at påvirke et partis politik i en retningen der svarer til egne præferencer. (Kaare R. Skou 1990).

Skou peger desuden på, at der er en stigende tendens til, at lovgivningen har karakter af "bemyndigelseslovning" eller rammelovgivning fordi man vil undgå at fastsætte detaljerede bestemmelser, men overlade dette til ministre og embedsmænd. Selv om der relativt set ikke vedtages flere love af denne type end tidligere, mener han, "at der er sket en mærkbar kvalitativ ændring i retning af, at bemyndigelsesbestemmelserne er blevet så omfattende, så der i dag behandles lovforslag, der stort set ikke indeholder konkrete bestemmelser (...) For vælgerne betyder den form for lovgivning, at de oplever politisk debat som en diskussion om abstrakte, mens det konkrete, der har betydning for den enkeltes hverdag er overladt til ministeren og hans embedsmænd. (...) Vælgerens kontakt til embedsapparatet går ikke gennem partierne, men gennem de traditionelle organisationers eller græsrodsbevægelsernes mere eller mindre velorganiserede lobbyapparat (...) (s. 41) Medborgerskabs undersøgelsen ser ikke de to former for aktivitet alternativer. Derimod viser undersøgelsen, at vælgerne først og fremmest ønsker at tage stilling fra sag til sag - ikke p.gr.a. voldsom utilfredshed med partierne men fordi det passer dem bedst. (**Jørgen Goul Andersen, Politisk deltagelse i 1990 sammenlignet med 1979 in: Johannes Andersen et. al. Medborgerskab - demokrati og politisk deltagelse, Systime 1993**)

C) Ændringer i kommunikation og mediestruktur:

Det traditionelle kommunikations- og bindeled mellem de fire gamle partier og lokalsamfund, partiernes lokale vælgere og lokale partimedlemmer gennem "firbladssystemet" eksisterer ikke længere. (Niels Thomsen, 1992). Avissystemet var egnet til at understøtte "lokalismen", tolke de lokale (parti)spørgsmål i de nationale, fastholde loyalitet, styrke partiidentifikationen hos vælgere/medlemmer ved at afstikke

grænser og skillelinier mellem partierne. Ved "bladdøden" i efterkrigstiden forsvandt denne partipolitiske udlægnings- og forklaringskanal.

De danske massepartier forvandler sig til mediepartier, hævder (Mogens N. Pedersen 1989). Der peges også på tv-mediets nye form for ikke-partipolitisk, person- eller enkeltsagsorienterede, forenklede politiske journalistik og det forhold at alle (seere) udsættes for nogenlunde den samme type politiske orientering samtidigt. Man kan blive politisk informeret uden om et parti og uden at læse det politiske avisstof. Også tv-mediets rolle som formidler af kampagner og budskaber fra nye partidannelser nævnes og det sandsynliggøres, at dette bidrager til at disse lettere og hurtigere bliver aktører på det partipolitiske marked, og dermed til at deres mulige succes eller fald fremskyndes, uanset om disse partier har nogen stor underskov af medlemmer eller sympatisører til at formidle det politiske budskab. TVs form, dets iscenesættelse af politiske nyheder skulle medvirke til vælgerbefolkningens øgede volatilitet.

Men det forudsætter eksistensen af lydhørhed og modtagelighed, mener Kaare R. Skou (1990). Gennembrud for nye partier og valgkredssejre for de gamle partier "havde dog næppe fundet sted, hvis der ikke i forvejen havde eksisteret et - måske ubevidst - behov for "noget andet". Lise Togeby (1992) er ligeledes skeptisk med hensyn til tv-mediets ansvar for faldet i partimedlemskab, fordi der i såfald måtte kunne konstateres et generelt fald i politisk aktivitet: "Man skal langt tilbage i historien for at finde en periode, hvor så mange mennesker deltog i politiske møder og demonstrationer som 1970erne og 80erne".

Det kan indskydes, at der er en tendens hos forskerne til at pege på, at de løsnede partiloyalitetsbånd som befordres af ændret social struktur og nye medier, mv. forklarer både vælgeradfærdens stigende ustabilitet og den faldende lyst til at være medlem af et politisk parti: "Med færre stabile vælgere, vil der også være færre, der udvikler et sådant tilhørsforhold til et parti, at de melder sig ind" (Elklit, 1991, side 66).

Dette er en tese, som nødvendigvis forudsætter en bestemt, traditionel, dansk opfattelse af, hvad et politisk parti er for en type organisation og, at medlemsskab er en "alvorlig", personligt forpligtende sag. Politiske partier har ikke nødvendigvis denne karakter, og en skelnen mellem sympatisør/vælger og medlemsskab i den skandinaviske forstand kan alterneres med andre former.

Der kan i denne forbindelse peges på det i andre demokratiske samfund udbredte fænomen, der i den meget omfattende internationale politisk-videnskabelige diskussion går under betegnelsen "politisk klientelisme". Denne gren af den politiske forskning opererer med modeller hvor bindingerne mellem partiforening/politiker og vælgere antager direkte eller indirekte individualiserede kontraktformer: jeg giver min stemme til gengæld for jeres støtte til... I disse samfund er partimedlemskab ofte en formel, "ukompliceret" sag, mens byttet i form af politisk stemme til gengæld for en af partiet/politikeren udvirket tjeneste (job, bolig, licens/kontrakt, hjælp og intervensering til at klare en særlig sag) er det essentielle. Der findes ingen forskning eller vurdering af mulige klientelismetræk i det danske samfund og politiske system; mærkeligt nok, det danske folkevid kender ellers mange fortællinger om hvordan held og lykketræk kan sættes i forbindelse med partiloyalitet.

Ifølge Lise Togeby (1992, side 15) er det kun arbejdernes aftagende lyst til at være partiorganiseret og svækkelsen af socialdemokratiet som kræver en særlig forklaring. (Jørgen Goul Andersen, 1993 s. 56 har samme vurdering) Det almindelige fald i partimedlemskab forklarer hun ud fra demografiske og uddannelsesmæssige faktorer. Med hensyn til arbejdernes demobilisering i form af partimedlemskab, mener Togeby, at man kan pege på nogle kulturelt-strukturelle faktorer. Der er ændringerne i boligmonsteret, som har betydet, at de gamle arbejderkvarterer er forsvundet eller blevet stærkt fortyndede; arbejdere bor nu oftest sammen med funktionærerne i forstæderne, og deres børn går i de samme skoler og sparker til den samme fodbold. En særlig afgrænset arbejderkultur har ikke længere grobund. I modsætning til f.eks. det svenske socialdemokrati opdagede det danske for sent hvad der var ved at ske, mener hun.

D) Individuelle overvejelser:

Modellen forudsætter, at vælgere/partimedlemmer foretager rationelle valg om at blive partimedlemmer eller forblive partimedlemmer på baggrund af deres individuelle situation, deres forventninger, holdninger, følelser, interesser som igen afgrænses af strukturelle forhold. "Hvorfor skal man egentlig være medlem af et politisk parti?", spørger Jørgen Elklit (1991, side 68), og svaret hænger i luften. Elklit beklager, at der ikke er foretaget større repræsentative undersøgelser på partimedlemmers motiver til at være partimedlemmer. I ovennævnte artikel opstiller han dog en tentativ opregning af

cost/benefitkalkuler (pull og push-faktorer), hvoraf nogle synes at blive bekræftet i Sensor/Jyllands-Postens vælgeranalyse fra 1990. Her konfronteres partimedlemmer (fordelt på "stabile" og på dem der overvejer udmeldelse) og andre vælgere (fordelt på "stabile" og dem der overvejer indmeldelse) med spørgsmål formet som påstande om partier og partimedlemsskab, men materialet er for mangetydigt til at konkludere sikkert på.

Af vælgerundersøgelser i 1987 og 1990 (Sensor) er partimedlemmer fordelt på de sædvanlige køns- og aldersvariable. Det fremgår at mænd er i overtal, men at der findes en udjævnningstendens mellem kønnene (**Lise Togeby: Politiseringen af kvinder og af kvindespørgsmålet, in: Jørgen Elklit og Ole Tonsgaard (red): To folketingsvalg - vælgerholdninger og vælgeradfærd i 1987 og 1988, Politica, 1989**). For begge køn er aldersgrupperne over 49 år stærkest repræsenteret, hvilket hovedsageligt er en periodisk effekt af det almindelige fald i partimedlemsskab og de unges manglende rekruttering.

I Medborgerskabsundersøgelsen (1993) giver Goul Andersen en tolkning af denne og tidligere undersøgelser (Ole P. Kristensen 1989): Den tidligere undersøgelse beskæftigede sig med, hvorfor folk medldte sig ud af partierne og den overvejende årsag var passivitet, manglende interesse, tid o.lign. Det tolkes således, at det store dyk i mkedlemstallet skyldtes, at de passive forlod partierne. I 1990 spurgtes ikke-medlemmer, hvorfor de ikke meldte sig ind og de hyppigste svar var "Vil tage stilling fra sag til sag" og manglende tid. Som nævnt er det gennemgående træk ikke utilfredshed eller mistillid til partierne, men andre interesser. (Goul Andersen, Politisk deltagelse... 1993)

En undersøgelse af socialdemokratiske partimedlemmer i Herlev (**Eggert Pedersen (red): Idealer og realiteter i en vælgerforening, SOC, 1977**), bestyrker opfattelsen af, at medlemsskab er et resultat af en opvejning af pro et contra faktorer. Det sandsynliggøres endvidere, at tidligere var den "sociale arv" en meget vigtig enkeltfaktor for partimedlemsskab af Socialdemokratiet "en livsstil, der gives vidre fra generation til generation" (side 7), mens det nu understreges, at partimedlemsskab er et resultat af en selvstændig beslutning. Der er 40% der angiver, at de har overvejet at melde sig ud. I Herlev går utilfredsheden på en generel misfornøjelse med, at partiet er for "højreorienteret" og for positivt til EF. Den organisatoriske analyse af partiforeningen viser en ekstrem pyramidestruktur, hvor al foreningsaktivitet og styring forestås af en meget lille ledergruppe og hvor næsten al kommunikation går nedad i systemet; fra parti til partiforening, fra partiforening til partimedlem. Kun 1% af medlemmerne er under 25 år.

Elklits (1991, side 75) konklusion er, at "vælgernes kalkuler vedrørende fordele og ulemper ved partimedlemsskab får dem ikke til at melde sig ind - og blive inde - i samme omfang som tidligere (...) selv om det naturligvis er vanskeligt at vide, hvorledes forholdet mellem kalkulens elementer for de individuelle vælgere har udviklet sig over tid. Man må antage, at udvalget af relevante elementer har forandret sig i tidens løb". Elklit anfører, at (nordiske) erfaringer tyder på, at partimedlemsskab kan blive attraktivt og meningsfuldt, hvis lokalpolitikken kan styrkes og i højere grad gøres til genstandsområde for selvstændige lokalforeningers aktivitet.

E) Partiernes overvejelser:

Nøjagtig de samme kalkuleringer, som formodes at foregå hos potentielle og nuværende partimedlemmer om det rationelle i at blive eller forblive medlem, kan overføres (Elklit 1991, side 76-79) til partiorganisationen - som altså må forudsættes at være noget andet end summen af medlemmerne.

Hvad skal vi egentlig med medlemmer?, kan partiet spørge. Hvad taler for, hvad taler imod? Der findes ingen empirisk forskning om emnet i Danmark, men en del overvejelser og eksempler på partiers drøftelser og synspunkter på sagen. Elklit anfører at strukturelle forhold og medierne har gjort det nødvendigt, at de politiske ledere henvender sig til vælgerne under ét og, at der kan være konflikter mellem ledernes pragmatiske vælgerorientering og partimedlemmernes principielle politiske holdninger. Medlemmer kan være besværlige og måske ustyrlige. Hvis man anlægger "driftsøkonomiske" successynspunkter på partiorganisationens fortsatte udvikling kan medlemmer være et tvivlsomt gode. Men endnu anser de fleste danske partier det for positivt at have mange medlemmer; undtagelsen synes at være CD, hvor flere udtalelser fra CD-politikere peger i retning af, at en stor medlemsorganisation ikke betaler sig.

En række folketingspolitikeres forhold til deres partiforeninger og vælgere præsenteres i samtaleform i **Hans Jørgen Nielsen: Politikersamtalerne, in: Jørgen Goul Andersen et al: Vi og vore politikere, Spektrum, 1992**. Kommunikation mellem politiker og partiforening og vurderingen af om det spiller nogen rolle for politikens udformning varierer meget.

Mogens N Pedersen (1989, side 276) spørger, måske provokatorisk, "Hvad skal et parti med så mange medlemmer?" Er de ikke overflødige, når partiaktiviteter i stadig større omfang finansieres over skatterne og der ikke i særligt omfang er brug partiaktivister til at ordne det praktiske. Partierne "vil blive til løse rammeorganisationer med en lav prioritering af medlemsplejen, men til gengæld med en professionel ledelse i spidsen for en markedsorienteret "salgsorganisation", der især aktiveres ved valg og folkeafstemninger, og som i de mellemliggende perioder mere fungerer som tænketank og uddannelsesinstitution for fremtidens politiske ledere". Derefter beskriver Pedersen, hvordan partiet som politikproducerende virksomhed vil markedsføre sine produkter passende selektivt gennem de nye medier og hvordan lederrekrutteringen kan ske.

Lise Togeby (1992, side 15-17) mener, at Pedersen overser partiernes vigtige traditionelle funktioner som mobiliserings- og socialiseringsorganer. Hendes undersøgelser viser, at ikke alene er partimedlemskab gået tilbage generelt, men andelen af aktive partimedlemmer er også dalet, og det er præcis de aktive medlemmer, der er vigtige med hensyn til mobilisering og socialisering; medlemmer føler sig politisk set mere kompetente, overtaler andre til at stemme på "partiet" og er selv mindre tilbøjelig til at blive påvirket af valgkampagner. Faldet har betydet, at der er færre kærnemedlemmer, færre agitatorer og færre kærnevælgere. I 1973 stemte 73% af alle danske arbejdere på Socialdemokratiet, i 1988 var procenten kun 41. Togeby mener ikke, at det er muligt at forblive et stort og dominerende politisk parti, hvis man alene bygger på en lille, professionel, medieorienteret partiorganisation. Hun peger desuden på stigende social ulighed ved politisk deltagelse, idet de veluddannede/den ny middelklasse i stigende grad er politisk aktive udenfor partierne i græsrodsorganisationer, hvis evne til at servere politiske dagsordner via medierne for de politiske partier er velkendt. Hun er ikke optimistisk mht. mulighederne for at rekonstruere de traditionelle partier. Denne vurdering dels af **Lars Bille, De politiske partier under forandring in: Niels Helveg Petersen (red.) På sporet af den nye grundlov, Gyldendal 1992.**

Kaare R. Skou (1990) mener, at det drejer sig om at gengive partiforeningerne deres politiske muligheder og indflydelse. Sker det skal medlemmerne nok komme tilbage. Den nuværende vandring væk fra partierne er kun uomgængelig, hvis politikerne vælger at lade det ske. Flytning af beslutningskompetence til brugergrupper med tvivlsom repræsentativitet og delegering af beslutninger til administrationen, hvor organisationer og foreninger direkte har adgang til at påvirke udformning af regelsæt skal ophøre.

Niels Kærgård (1989, side 262) mener, at faldet i partimedlemsskab er en medvirkende årsag til at det danske samfund får styringsmæssige problemer, fordi partimedlemmerne nu er så lidt repræsentative for partiets vælgere og så ortodokse, at det afstikker snævre grænser for, hvilke kompromiser politikerne kan indgå.

Rekruttering til partierne

Partimedlemmer og græsrodsdeltagelse er undersøgt med hensyn til fordeling på alder, køn og uddannelse hos Erik Damgaard (red): Folkets veje i dansk politik (1980); **Ole Borre et al.: Efter vælgerskredet - analyser af folketingsvalget 1979, Politica, 1987**; Jørgen Elklit og Ole Tonsgaard (1989); **Palle Svensson og Lise Togeby: Græsrodsdeltagelse mellem politisk mobilisering og interessevaretagelse in: Elklit og Tonsgaard (1989)**; Johannes Andersen et al.(1993).

Som nævnt i andet hovedafsnit taler meget for, at overrepræsentationen af aldersgruppen over 50 år er en generationseffekt; de partimedlemmer, der er blevet hængende, er blevet ældre, mens de yngre årgange kun rekrutteres i ringe omfang. Med hensyn til køn viste tallene for henholdsvis mænd og kvinder, at 12% af de mandlige og 9% af de kvindelige vælgere var medlem af et politisk parti i 1987. For data-materiale i 1971 og 1979 var procenterne henholdsvis 24 og 13; 14 og 10. (Sammenskrevet i Lise Togeby 1992, side 12).

Ser man på køns- og aldersfordelingen i græsrodsaktivitet i perioden fra 1979 til 1987 er der en interessant forskel på kvinders og mænds deltagelse. Blandt mændene var den mest aktive generation de 30-39 årige, altså den generation af nye mellemlag der blev mobiliseret i 1970'erne. Men for kvinderne "finder man stadigvæk klare tegn på, at der gennem græsrodsdeltagelsen foregår en stærk politisk mobilisering (...) Specielt finder man også i dag en høj deltagelse i den yngste generation af højtuddannede, venstreorienterede og politisk interesserede kvinder" (Palle Svensson og Lise Togeby, 1989)

Hvad angår uddannelse er der en "overrepræsentation" af vælgere med lav skolegang i partiforeninger. I 1987 vælgerdatamaterialet er repræsentationen af vælgere med lav, mellem og høj uddannelse i politiske partier henholdsvis 12%, 10% og 8%, mens det omvendte mønster er gældende for deltagelse i

græsrodsaktiviteter med 11%, 17% og 39%. I forhold til målingerne i 1979 er de to sidstnævnte procenttal konstante, mens deltagelsen af personer med lav uddannelse i græsrodsaktiviteter steg fra 6% til de nævnte 11% (Lise Togeby, 1992, side 8).

Med hensyn til erhvervsfordelingen blandt partimedlemmer i forhold til vælgere i samme erhvervsgruppe viser 1987-datamaterialet, at 7% af de ufaglærte var partimedlemmer, 9% af de faglærte, 9% af "den nye middelklasse", 13% af offentligt ansatte funktionærer, 6% af privatansatte funktionærer, 48% selvstændige i landbrug (procenten er usikker), og 15% andre selvstændige. For deltagelse i græsrodsaktiviteter scorer "ny middelklasse" og offentligt ansatte funktionærer højest med henholdsvis 49% og 21%. (Lise Togeby, side 9, Goul Andersen gør som nævnt opmærksom på at dette også gælder i partiarbejde ved besættelse af tillidsposter Politisk deltagelse...1993 s. 266)

Rekruttering i partierne

I forhold til de mange analyser af vælgernes sociale, alders- og kønsmæssige fordeling i relation til partivalg, er der meget få analyser af partiaktivisternes og de folkevalgte aktiviteter internt i partierne. En række undersøgelser af valgene i 1970'erne er stadig enestående: **Lars Nørby Johansen og Ole P. Kristensen, Sikre kredse og personlig stemmeafgivning ved folketingsvalgene i 1960'erne og 1970'erne, Peter Foverskov, Den politiske rekrutteringsproces omkring folketingsvalget 1973 begge in: Mogens N. Pedersen (red.) Dansk politik i 1970'erne, Samfundsvidenskabeligt forlag 1979.** Her vises, at de i forvejen favoriserede grupper favoriseres ved tildeling af sikre kredse og at dette mønster fortsatte efter, at bl.a. den nye valgkredsinddeling og en begyndende overgang til sideordnet opstilling fra 1970 havde givet vælgerne støtte mulighed for at ændre ved partiernes opstillinger. Analysen af 1973 valget viser afvigelser herfra, men der er ingen sikre konklusioner om fremtidige valg.

Jørgen Goul Andersen (Politisk deltagelse ...1993) viser betydelige ændringer i medlemsskabets sociale og aldersmæssige sammensætning, men også at de ressourcestærke trods faldende medlemskab stadig besætter relativt flest tillidsposter. Han fremhæver, at der ikke nødvendigvis er noget rekrutteringsproblem men en mulighed for ændring i rekrutteringsmønstret ved at partierne bliver til valgkomitepartier og at indsnævringen af antallet af beslutningsdeltagere ved kandidatopstilling flytter vægten mod kandidaternes personlige egenskaber snarere end de politiske holdninger. Som ovenfor nævnt gives sammenligningsgrundlag for udviklingen siden 1970'erne.

Mogens N. Pedersen har i **Fluctuations in recruitment patterns in connection with a critical election: Denmark 1973 Politologiske skrifter fra Institut for erhvervsret og politologi, no. 2/1988, Odense Universitet** i en overvejende teoretisk diskussion vist hvorledes "chockbølgerne" breder sig fra et valg med kraftig udskiftning i parlamentet. Det vises hvorledes udskiftningen især rammer visse grupper, de nyest valgte, hvorledes det "normale" genvalgsmønster langsomt indfinder sig ved senere valg og hvorledes "seniormedlemmer", som har overlevet flere valg, sidder stadig sikrere. Men analysen konkluderer, at der stadig mangler en analyse af de enkelte partiers reaktion på et chockvalg i relation til evt. ændrede rekrutteringsmønstre.

Litteraturoversigt

Johannes Andersen: Ingen politisk krise i Danmark - forskning for systemet in: Grus nr. 29, 1989

Johannes Andersen: Demokrati uden partier, Hovedland 1990

Johannes Andersen et al.: Medborgerskab - demokrati og politisk deltagelse, Systime, 1993

Lars Bille: Denmark: The oscilating party system in: West European Politics vol. 12 no. 4, 1989

Lars Bille: Election campaigning in Denmark, Forskningsrapport 1990/7, Institut for statskundskab, Københavns Universitet

Lars Bille: The 1988 election campaign in Denmark in: Scandinavian political studies vol. 14, 1991 nr. 3

Lars Bille: The Danish party organizations and the thesis of party decline, Forskningsrapport 1991, nr 4, Institut for statskundskab, København

Lars Bille: Denmark in: R.S. Katz og P.Mair (eds.) Party Organizations, A data handbook..., London 1992

Lars Bille: De politiske partier under forandring in: Niels Helveg Petersen (red.) På sporet af den nye grundlov, Gyldendal 1992

Lars Bille: Candidate selction for national parliament in Denmark 1960-90 - an analysis of the party rules in: Tom Bryder (ed.) Party systems, party behaviour and democracy, Copenhagen political studies press, 1993

Lars Bille: Demokrati og partier, Forskningsrapport 1993/1 Institut for statskundskab, Københavns Univeristet

Lars Bille, Jørgen Elklit og Mikael V. Jacobsen: Denmark: The 1990 campaign in: S. Bowler og D.M. Farrell (eds.) Electoral strategies and political marketing, London 1992

Ole Borre et al.: Efter vælgerskredet - analyser af folketingsvalget 1979, Politica, 1987

Jacob A. Buksti: Partiapparaternes rolle og udvikling, Politica, 1989, vol 21, nr 3

Erik Damgaard (red): Folkets veje i dansk politik, Schultz, 1980

Erik Damgård (red.): Partigrupper, repræsentation og styring, Schultz 1982

Erik Damgård: Partier og demokratisk styring in: Erik Damgård (red.) Dansk demokrati under forandring, Schultz 1984

Erik Damgård: Parlamentarismens danske tilstande in: Erik Damgård (red.) Parlamentarisk forandring i Norden, Universitetsforlaget, Oslo 1990

Erik Damgård og Palle Svensson: Who governs? Parties and policies in: Denmark in: European Journal of political research vol. 17, 1989 s. 731-745

Jørgen Elklit: Faldet i medlemstal i danske politiske partier - nogle mulige årsager, Politica, 1991, vol 23, nr 1

Jørgen Elklit og Ole Tonsgaard (red): To folketingsvalg - vælgerholdninger og vælgeradfærd i 1987 og 1988, Politica, 1989

Jørgen Elklit (red.): De politiske partier - nu og i fremtiden, Institut for statskundskab og Lintas, 1990

Jørgen Elklit, Gorm Willemoes Jensen og Karen Prehn: Danske politiske partier 1970- 92. En bibliografi, Institut for statskundskab 1993

Peter Foverskov: Den politiske rekrutteringsproces omkring folketingsvalget 1973 in: Mogens N. Pedersen (red.) Dansk politik i 1970'erne, Samfundsvidenskabeligt forlag 1979

Jørgen Goul Andersen: Mod klassisk demokrati? Ansvarlighed og uansvarlighed i dansk politik in: Grus nr. 32, 1990

Jørgen Goul Andersen: Politikerleden - myte eller realitet? Vi og vore politikere, Den politiske troværdighed i Danmark, Rockwoll Fondens Forskningsprojekt, Spektrum 1992

Jørgen Goul Andersen: Politisk deltagelse i 1990 sammenlignet med 1979 in: Johannes Andersen et. al., Medborgerskab - demokrati og politiske deltagelse, Systime 1993

Jørgen Goul Andersen: Politik og samfund i forandring, Columbus 1993

Ole P. Kristensen: Deltagelse i partipolitiske aktiviteter, in: Erik Damgaard (red): Folkets veje i dansk politik, Schultz, 1980

Niels Kærgård: Partiernes krise og den økonomiske styring in: Politica 1989, vol 21, nr 3

Hans Christian Mikkelsen: Udviklingen i partisammenholdet in: Politica 1994, vol. 26 nr. 1

Peter Nannestad: Dimensioner i vælgernes opfattelse af partisystemet in: Elklit og Tonsgaard (red.) Valg og vælgeradfærd, Forlaget Politica 1984

Peter Nannestad: Reactive voting in danish general elections 1971-79, Århus University press, 1989

Hans Jørgen Nielsen: Politikersamtalerne in: Jørgen Goul Andersen et al: Vi og vore politikere, Spektrum, 1992

Lars Nørby Johansen og Ole P. Kristensen: Sikre kredse og personlig stemmeafgivning ved folketingsvalgene i 1960'erne og 1970'erne in: Mogens N. Pedersen (red.) Dansk politik i 1970'erne, Samfundsvideenskabeligt forlag 1979

Eggert Pedersen (red): Idealer og realiteter i en vælgerforening, SOC, 1977

Mogens N. Pedersen: The danish 'working multiparty system': Breakdown or adaption? in: Daalder (ed.) Party systems in Denmark, Austria, Switzerland, The Netherlands and Belgium, Frances Pinter, London 1987

Mogens N. Pedersen: Fluctuations in recruitment patterns in connection with a critical election: Denmark 1973, Politologiske skrifter fra Institut for erhvervsret og politologi, no. 2/1988, Odense Universitet

Mogens N. Pedersen: En kortfattet oversigt over det danske partisystems udvikling, Politica, 1989, nr 21

Mogens N. Pedersen: The birth, Life and Death of small parties in danish politics, in: F. Müller-Rommel og G. Pridham (eds.) Small parties in Western Europe, Sage, London 1991

Mogens N. Pedersen og Lars Bille: Public financing and public control of political parties in Denmark in: Matti Wiberg (ed.) The public purse and political parties, The finnish political science association, Jyväskylä, 1991

Gunnar Sjøblom: The role of political parties in Denmark and Sweden, 1970-1984 in: Richard S. Katz (ed.) The future of party government, vol. 2, Walter de Gruyter, New York 1987

Kaare R. Skou: Den moderne afpolitisering og partisystemets forfald, in: Grus, 1990, nr 32

Jan Sundberg: Exploring the basis og declining party membership in Denmark - a scandinavian comparison - I: Scandinavian Political Studies 1987, vol 10, nr 1, side 17-38

Jan Sundberg: Premisser för politiskt massmedlemskap - partierna i Danmark i en nordisk jämförelse, Politica, 1989, vol 21, nr. 3

Palle Svensson: Danskernes opfattelser af den politiske politiske magtstruktur, Politica 1983 nr. 3

Palle Svensson: Vælgernes syn på det danske demokrati in: Elklit og Tonsgaard (red.) To folketingsvalg - Vælgerholdninger og vælgeradfærd i 1987 og 1988, Forlaget Politica 1989

Palle Svensson: Om apologi og empiri in: Grus nr. 30, 1989

Palle Svensson: anmeldelse af Johannes Andersen et al. Medborgerskab, 1993 in: Politica 1994 nr. 3

Palle Svensson og Lise Togeby: Græsrodsdeltagelse mellem politisk mobilisering og interessevaretagelse, in: Elklit og Tonsgaard (red): To folketingsvalg - vælgerholdninger og vælgeradfærd i 1987 og 1988, Politica, 1989

Niels Thomsen: Det politiske rodnet, Folk og politikere i Danmark i vor tid in: Goul Andersen et al. Vi og vore politikere, Den politiske troværdighed i Danmark, Rockwool fondens Forskningsprojekt, Spektrum 1992

Lise Togeby: Politiseringen af kvinder og af kvindespørgsmålet, in: Jørgen Elklit og Ole Tonsgaard (red): To folketingsvalg - vælgerholdninger og vælgeradfærd i 1987 og 1988, Politica, 1989

Lise Togeby: The nature of declining party membership in Denmark - causes and consequences in: Scandinavian political studies, 1992, vol 15, no 1, side 1-19

Jesper Wittrup: Konflikt eller konsensus i det danske Folketing 1982-92 in: Politica 1994, vol. 26 nr. 1

Partiernes magt og magt i partierne - en oversigt over forskningen indenfor emnet: De politiske partier - herunder funktion og rekruttering

Nils Bredsdorff og Peter Søndergaard

Serie: Skriftserie fra Roskilde universitetsbibliotek nr. 25

Udgivet Januar 1995

1.udgave 1.oplag

ISBN 87-7349-274-4

ISSN 0105-564x

Udgivet af Roskilde Universitetsbibliotek

Marbjergvej 35

Postbox 258

DK-4000 Roskilde

Telefon: 45 46 757711

Fax 45 46756102

Tryk: Roskilde Universitetscenter